

Η Συγκριτική Εκπαίδευση και η σημασία της

Πανταζή Βασιλική

Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Διδάκτορας Πανεπιστημίου Paris 8

Η Συγκριτική Εκπαίδευση, που σε κάποιες χώρες αποτελεί ανεξάρτητο κλάδο των Επιστημών της Εκπαίδευσης (ΗΠΑ, Γερμανία, Ταϊβάν κ.ά.) και σε άλλες περιλαμβάνεται στα διδασκόμενα μαθήματα των Παιδαγωγικών Σχολών (Γαλλία, Βέλγιο, Ελβετία κ.ά.), ασχολείται με τη συλλογή πληροφοριών που αφορούν ένα ή περισσότερα εκπαιδευτικά συστήματα, έχοντας ως στόχο τη σχετική ενημέρωση όσων ασχολούνται με τις παιδαγωγικές μεταρρυθμίσεις και την προώθηση της γνώσης στο χώρο της εκπαίδευσης.

Το φαινόμενο της αποαποικιοποίησης, η γέννηση του Τρίτου Κόσμου, όπου μια σειρά από χώρες αναζητούσαν ένα δρόμο προς την ανάπτυξη, και πιο πρόσφατα η εμφάνιση των νέων εθνών της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και της πρώην Γιουγκοσλαβίας καθώς και πολλών άλλων κρατιδίων που αναζητούν μια θέση στον παγκόσμιο χάρτη, διεύρυναν κατά πολύ το πεδίο μελέτης της Συγκριτικής Εκπαίδευσης. Οι παγκόσμιες οργανώσεις, όπως η UNESCO, η Παγκόσμια Τράπεζα, το Συμβούλιο της Ευρώπης, ο οργανισμός των Ιβηρο-Αμερικανικών κρατών για την εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό, η Αραβική Οργάνωση για την εκπαίδευση αντιλήφθηκαν τη σημασία της Συγκριτικής Εκπαίδευσης και τη μεγάλη συμβολή που θα μπορούσε να έχει στη δημιουργική εξέλιξη των διαφορετικών εκπαιδευτικών συστημάτων που εφαρμόζονται στις τέσσερις γωνιές του κόσμου.

Παρόλο που ο όρος «Συγκριτική Εκπαίδευση» εμφανίζεται για πρώτη φορά το 1817, διαπιστώνουμε ότι δεν έχει διατυπωθεί έως σήμερα ένας συγκεκριμένος ορισμός παγκοσμίως αποδεκτός. Ωστόσο, ενδεικτικά, θα μπορούσαμε να προτείνουμε τον εξής: «Συγκριτική Εκπαίδευση είναι η διεπιστημονική συνισταμένη των Επιστημών της Εκπαίδευσης που μελετά φαινόμενα και εκπαιδευτικά γεγονότα στις σχέσεις τους με τον κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό, πολιτισμικό περίγυρο, συγκρίνοντας τις ομοιότητες και τις διαφορές τους σε δύο ή περισσότερες περιοχές, χώρες, ηπείρους ή σε παγκόσμιο επίπεδο, με στόχο την καλύτερη κατανόηση του μοναδικού χαρακτήρα του κάθε φαινομένου μέσα στο δικό του εκπαιδευτικό σύστημα, την εύρεση αξιόπιστων γενικεύσεων και, τέ-

λος, τη βελτίωση της εκπαίδευσης.»¹

Η Συγκριτική Εκπαίδευση αποτελεί τμήμα των Επιστημών της Εκπαίδευσης, όπως η Ιστορία της Εκπαίδευσης, η Κοινωνιολογία, η Φιλοσοφία, η Οικονομία κ.λπ., και είναι διεπιστημονική, γιατί ανατρέχει συχνά και σε άλλες επιστήμες και μεθόδους, όπως η σχολική νομοθεσία, η δημογραφία, η στατιστική κ.ά. Η Συγκριτική Εκπαίδευση κινητοποιεί ποικίλες δεξιότητες που δεν ανήκουν μόνο στους ειδικούς της εκπαίδευσης, επιζητεί τη βοήθεια οικονομολόγων, κοινωνιολόγων, ανθρωπολόγων, ψυχολόγων κ.ά., και συσχετίζεται με όλα τα μαθήματα που διδάσκονται στο σχολείο και το πανεπιστήμιο. Μελετά τις διαφορετικές πολιτικές όσον αφορά τη διδασκαλία και τη νομοθετική, διοικητική και οικονομική οργάνωση της εκπαίδευσης και των επιμορφώσεων. Μελετά, επίσης, τις δομές (τάξεις, κύκλους σπουδών, διπλώματα, πτυχία κ.ά.), το παιδαγωγικό περιεχόμενο, τις μεθόδους, τις τεχνικές, τα σχολικά εγχειρίδια, το διδακτικό υλικό, τα ημερήσια προγράμματα, τις διακοπές και πώς αυτές κατανέμονται μέσα στο χρόνο κ.ά.

Η Συγκριτική Εκπαίδευση αναφέρεται, επίσης, στους «πρωταγωνιστές» του εκπαιδευτικού συστήματος, είτε πρόκειται για «εσωτερικούς πρωταγωνιστές», όπως είναι οι δάσκαλοι και οι καθηγητές, οι διευθυντές, οι μαθητές όλων των βαθμίδων και οι σύμβουλοι, είτε πρόκειται για «εξωτερικούς πρωταγωνιστές», όπως είναι οι γονείς των μαθητών, οι τοπικοί σύλλογοι, τα ΜΜΕ κ.ά.

Μπορεί να είναι *διαχρονική*, εάν σχετίζεται με συγκρίσεις μέσα στο χρόνο, ή *συγχρονική*, εάν στοχεύει σε συγκρίσεις μέσα στο χώρο, ή μπορεί να είναι *ταυτόχρονα ιστορική και γεωγραφική* (π.χ. όταν εξετάζεται η επιμόρφωση των καθηγητών στη Γαλλία και την Ισπανία από το 1910 έως σήμερα).

Μπορεί να είναι *εθνική* ή *διεθνής*, ανάλογα με το αν προτείνει προσεγγίσεις ανάμεσα σε εκπαιδευτικά αντικείμενα της ίδιας χώρας ή διαφορετικών χωρών.

Η Συγκριτική Εκπαίδευση ενδιαφέρεται για τη βασική εκπαίδευση και για τη διά βίου εκπαίδευση. Ενδιαφέρεται για το σύνολο της προσωπικότητας ενός ατόμου και για τις εκπαιδευτικές επιδράσεις που έχει δεχθεί. Γιατί, για παράδειγμα, μια γυναίκα 50 ετών βιώνει πιο εύκολα την εμμηνόπαυση σε ορισμένες κουλτούρες απ' ό,τι σε άλλες; Οφείλεται στην παιδεία της; Ποιοι είναι οι άλλοι παράγοντες που επιτρέπουν να εξηγήσουμε αυτές τις διαφορές;

Η συγκριτική μέθοδος χρησιμοποιείται στη συγκριτική ανατομία από το τέλος του 18ου αιώνα. Ο Marc-Antoine Jullien de Paris (1775-1848), που ίδρυσε τη Συγκριτική Εκπαίδευση το 1817, αναφέρθηκε στη συγκριτική ανατομία: «Οι έρευνες γύρω από τη συγκριτική ανατομία οδήγησαν στην πρόοδο της επιστήμης της ανατομίας. Για τον ίδιο λόγο, οι έρευνες γύρω από τη Συγκριτική Εκπαίδευση πρέπει να προσφέρουν καινούργια μέσα, τα οποία θα τελειοποιήσουν

1. Van Daele Henk, *L'éducation comparée*, Presses Universitaires de France, série «Que sais-je?», n° 2786, p. 17.

την επιστήμη της Εκπαίδευσης».²

Ο όρος «σύγκριση» χρησιμοποιήθηκε συχνά και από τον Condillac, ο οποίος περιγράφει κάπως έτσι τη σύγκριση: «Όπως δίνουμε προσοχή σε ένα αντικείμενο, έτσι μπορούμε να δώσουμε προσοχή και σε δύο αντικείμενα ταυτόχρονα. Αντί να έχουμε μία αποκλειστική αίσθηση, μπορούμε να συλλάβουμε δύο. Η σύγκριση, λοιπόν, δεν είναι παρά μια διπλή προσοχή».³

Στη Συγκριτική Εκπαίδευση η σύγκριση επιτρέπει να εντοπίσουμε τις διαφορές ανάμεσα στις εκπαιδευτικές πραγματικότητες. Ακολουθούν η ανάλυση και η ερμηνεία αυτών των διαφορών, φάση απαραίτητη. Δεν αρκεί, για παράδειγμα, να γνωρίζουμε ότι οι μαθητές στην Τσεχία είναι πολύ καλοί στα μαθηματικά και στις φυσικές επιστήμες ή ότι η ικανότητα ανάγνωσης των ενηλίκων στη Σουηδία είναι ανώτερη από αυτή των ενηλίκων στις χώρες-μέλη του Παγκόσμιου Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ)⁴. Πρέπει να κατανοήσουμε και την αιτία. Είναι απαραίτητη η επεξεργασία των δεδομένων κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να φανούν οι ιδιαιτερότητες κάθε εκπαιδευτικού συστήματος και να κατανοήσουμε καλύτερα τις ομοιότητες και τις διαφορές, τις επιτυχίες και τις αποτυχίες. Τη φάση της ερμηνείας ακολουθεί η αξιοποίηση αυτών των αποτελεσμάτων, με στόχο την βελτίωση του συστήματος.

Ο Alfred Binet θεωρεί τη σύγκριση ως μια σημαντική πλευρά της γνωστικής πράξης και την ενσωματώνει στο έργο του *Échelle métrique de l'intelligence*.⁵ Ο Νεοϋορκέζος καθηγητής Max Eckstein καταλήγει ότι η πράξη της σύγκρισης είναι σύμφυτη με την ανθρώπινη σκέψη και ότι η ανάπτυξη της ικανότητας σύγκρισης είναι άρρηκτα δεμένη με την ανάπτυξη όλων των διαδικασιών της ανθρώπινης σκέψης. Η σύγκριση είναι ένα μέσο λογικό και χρήσιμο, όχι αυτοσκοπός, που τη χρησιμοποιούμε σε έναν επαγωγικό συλλογισμό για να βρούμε τη λύση σε προβλήματα που παρουσιάζονται κατά τη διάρκεια μιας επιστημονικής έρευνας.

Η Συγκριτική Εκπαίδευση προσπαθεί να ανακαλύψει τις επαναλήψεις και τις γενικεύσεις που ισχύουν μεταξύ των διαφορετικών εκπαιδευτικών καταστάσεων χωρίς να παραβλέπει τη μοναδικότητα και την ιδιαιτερότητα κάποιων μεμονωμένων περιπτώσεων. Όμως, αυτή η ανάλυση των εκπαιδευτικών συστημάτων μάς οδηγεί στο να σχετικοποιήσουμε και ίσως στο να επανεξετάσουμε ό,τι θεωρείται μέχρι τώρα αναμφισβήτητο. Το να αντιπαραθέσουμε εκπαιδευτικά δεδομένα άλλων χωρών με τα αντίστοιχα ισχύοντα στη χώρα μας μάς οδηγεί στην εμβάθυνση και την καλύτερη κατανόηση αυτού που θεωρείται για κάθε χώρα εθνικό και άρα μοναδικό. Η έξυπνη μελέτη των ξένων εκπαιδευτικών συστημάτων θα μας κάνει πιο ικανούς να κατανοήσουμε το δικό μας εκπαιδευτικό σύ-

2. Jullien de Paris, Marc-Antoine, *Memoires et documents scolaires*, Institut Pédagogique National, 1962.

3. *Logique*, partie I, chapitre 7.

4. OCDE: Organisation de coopération et de développement économiques.

5. Binet, Alfred, *Les idées modernes*, Paris, 1910.

στημα. Εξάλλου, «δεν επιχειρούμε τη μελέτη ενός εκπαιδευτικού συστήματος μόνο για να γνωρίσουμε ένα ξένο λαό, αλλά επίσης –και κυρίως γι’ αυτό– για να γνωρίσουμε τον ίδιο μας τον εαυτό. Οι άνθρωποι έρχονται σε επαφή με ξένα πρότυπα ζωής για να καταλάβουν τις ρίζες τους, να εξατομικεύσουν και με αυτό τον τρόπο να κατανοήσουν την πολυπλοκότητα της εκπαιδευτικής τους κληρονομιάς».⁶

Μελετώντας το εκπαιδευτικό σύστημα μιας χώρας και, κατά συνέπεια, μελετώντας έμμεσα την ιστορία, τον πολιτισμό και τον τρόπο με τον οποίο μια κοινωνία είναι οργανωμένη, μπορούμε να αντιληφθούμε τις αιτίες των διαφορών και ομοιοτήτων που υπάρχουν στο δικό μας εκπαιδευτικό σύστημα σε σχέση με τα άλλα εκπαιδευτικά συστήματα. Το Άλλο και ο Ξένος γίνονται πιο οικεία, πιο προσιτά. Γι’ αυτό το λόγο, εξάλλου, υποστηρίζεται ότι οι συγκριτικές μελέτες συμβάλλουν στην εξέταση των γεγονότων από μια σκοπιά λιγότερο εθνοκεντρική. Ο στόχος της Συγκριτικής Εκπαίδευσης είναι να διευρύνει τους ορίζοντές μας, γιατί κανείς δεν αμφιβάλλει ότι η στενότητα πνεύματος και ο εθνοκεντρισμός τείνουν να περιορίσουν την άποψη που έχουμε για τον κόσμο.

Η Συγκριτική Εκπαίδευση υπόσχεται πολλά. Εάν το 1817 έδινε τη δυνατότητα στον ιδρυτή της, τον Jullien de Paris, να συγκρίνει την εκπαίδευση στα διαφορετικά ελβετικά καντόνια, στις μέρες μας μας επιτρέπει να αποκαλύψουμε τις οικονομικές ανισότητες στις εκπαιδευτικές πολιτικές, την ανισότητα των επιδόσεων και το χάσμα ανάμεσα στις χώρες όσον αφορά τη χρήση των νέων τεχνολογιών – γεγονός που εντείνει τη δυσαρμονία στις σχέσεις εξουσίας μεταξύ των λαών.

Μπορεί, χάρη στην επιστημονική ανάλυση και την αντικειμενική ερμηνεία, να οδηγήσει τα έθνη να συνειδητοποιήσουν τις διαφορές σχετικά με τους στόχους των εκπαιδευτικών συστημάτων τους, τον άνισο καταμερισμό των μέσων καθώς επίσης και τις διαφορετικές αξίες που κατασκευάζουν τις εκπαιδευτικές φιλοσοφίες. Η Συγκριτική Εκπαίδευση μπορεί να αποτελέσει τη βάση για την ανάπτυξη μιας καινούριας αλληλεγγύης μεταξύ των χωρών του Βορρά και του Νότου, αλλά και για ένα πιο δίκαιο καταμερισμό του οικονομικού και πνευματικού πλούτου.

Χωρίς καμία αμφιβολία, η μελέτη της Συγκριτικής Εκπαίδευσης αυξάνει την επαγγελματική ικανότητα, όχι μόνο επειδή οδηγεί τους υπευθύνους στον προβληματισμό σχετικά με την επιλογή των μέτρων που πρέπει να ληφθούν και με τις παγίδες που πρέπει να αποφευχθούν, αλλά και γιατί θεωρεί ουσιαστικής σημασίας για τη λήψη αποφάσεων το κοινωνικό πλαίσιο όπου «ζει» η εκπαιδευτική μονάδα.

Το εκπαιδευτικό σύστημα είναι ένας «ζωντανός οργανισμός». Δεν προχωρά ολομόναχο. Είναι αποκύημα του παρελθόντος, της ιστορίας, των αδυναμιών και

6. Bereday, G.Z.F., *Comparative Method in Education*, Holt, Reinhart & Winston, New York 1964, p. 6.

των δυνατοτήτων της εθνικής ιδιοσυστασίας και αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνίας. Γι' αυτό το λόγο η Συγκριτική Εκπαίδευση δεν είναι μόνο μία επιστήμη της σκέψης και της κατανόησης, αλλά επίσης μία επιστήμη στραμμένη προς το μέλλον. Ο σκοπός του ερευνητή είναι να συμβάλει στην τελειοποίηση των δεδομένων και των εκπαιδευτικών εκφάνσεων μέσα σε ένα καλύτερο κοινωνικό πλαίσιο.

Βιβλιογραφία

- Bourdieu, P. - Passeron, J.-C., «La comparabilité des systèmes d'enseignement. Education, développement et démocratie», Mouton, *Cahiers du Centre de Sociologies Européenne*, 1967.
- Groux, Dominique, «L'éducation comparée: approches actuelles et perspectives de développement», in *Revue Française de Pédagogie*, L'Éducation Comparée, n° 121, Oct-Nov-Déc. 1997.
- Groux, D. - Tutiaux-Guillon, N., *Les échanges internationaux et la comparaison en éducation, pratiques et enjeux*, 2000.
- Groux, D. - Porcher, L., *L'éducation comparée*, Nathan, 1997.
- Groux, Dominique et al., *Dictionnaire d'éducation comparée*, L'Harmattan, 2002.
- Jullien, Marc-Antoine, *Esquisse d'un ouvrage sur l'éducation comparée*, 1817, BIE, 1962.
- Lê Thàn Khôi, *L'éducation comparée*, Armand Colin, 1981.
- Μάρκου, Γ. - Μπουζάκης, Σ. et al., *Συγκριτική Παιδαγωγική. Η εκπαίδευση στην Ευρώπη*, Gutenberg, Αθήνα 1988.
- Μπουζάκης, Σ., *Συγκριτική Παιδαγωγική II. Θεωρητικές προσεγγίσεις και ξένα εκπαιδευτικά συστήματα*, Gutenberg, Αθήνα 1990.
- Πανταζή, Β., *La dimension interculturelle de la littérature dans les systèmes éducatifs secondaires grec et français. Etude comparative*, Διδακτορική Διατριβή: Université Paris 8, Octobre 2003.
- Σοκόλοβα, Μ. - Κουζμίνα, Ε. - Ροντινόφ, Μ., *Συγκριτική Παιδαγωγική. Σύγχρονη Εποχή*, Αθήνα 1985.